

Entrevista a Albert Nolla

Xènia Raya Jiménez

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació

Edifici K

08193 Bellaterra (Barcelona)

xeniarj20@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3495-6110

Resum

Albert Nolla és traductor literari del japonès i l'anglès al català i professor a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. En la següent entrevista, parla de la seva trajectòria professional des d'un punt de vista personal i comparteix amb el lector la seva formació, els començaments com a traductor i el mètode de treball. A més, també explica com compagina la traducció amb la docència.

Paraules clau: Albert Nolla; traducció catalana; traducció literària; història de la traducció; literatura

Abstract. *Interview with Albert Nolla*

Albert Nolla is a literary translator of Japanese and French into Catalan and a professor at the Faculty of Translation and Interpreting of the Autonomous University of Barcelona. In the following interview, Albert Nolla talks about his professional career from a more personal point of view and shares with the reader his training, how he became a literary translator and the method he follows when translating, as well as how does he combine translating and teaching.

Keywords: Albert Nolla; Catalan translation; literary translation; history of translation; literature

Albert Nolla va néixer a Reus el 1974 i és traductor literari del japonès i de l'anglès al català. El 1996 es va llicenciar en Traducció i Interpretació per la Universitat Autònoma de Barcelona. Entre el 1997 i el 1999 va ampliar la formació amb estudis de llengua i lingüística japoneses a la Universitat Sophia de Tòquio, i l'any 2000 va cursar el màster en Estudis Japonesos Avançats a la Universitat de Sheffield. En tornar a Catalunya l'any 2001, va començar la carrera professional com a traductor literari. Va començar traduint del japonès al català la novel·la *La clau*, de Junichirô Tanizaki, per a Edicions 62. A partir d'aquí, ha traduït més d'una trentena d'obres japoneses d'escriptors com Banana Yoshimoto, Junichirô Tanizaki, Kenzaburô Ôe, Mori Ôgai, Natsume Sôseki, Ryû Murakami, Ryûno-

suke Akutagawa, Yasunari Kawabata o Yôko Ôgawa. També ha traduït obres d'autors que escriuen en anglès, com John Irving, J. K. Rowling, Khaled Hosseini o V. S. Naipaul. A més, és considerat el traductor «oficial» de Haruki Murakami i Paul Auster al català, atès que ha portat a la nostra llengua la majoria de les seves obres.

Al llarg de la seva carrera ha estat distingit amb diversos guardons, com ara el Premi Ciutat de Barcelona de Traducció en Llengua Catalana 2005 per la novel·la *Tòquio Blues*, de Haruki Murakami, i el IX Premi Vidal Alcover de Traducció 2008 per *Rashômon i altres contes*, de Ryûnosuke Akutagawa. Actualment compagina la traducció amb la docència a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, on imparteix classes de llengua, traducció i literatura japoneses.

Sempre vas tenir clar que et dedicaries a la traducció?

No, diria que m'hi dedico una mica per atzar. De fet, no m'havia plantejat mai seriosament ser traductor professional. És cert que vaig estudiar la llicenciatura en Traducció i Interpretació, però ho vaig fer sense tenir cap objectiu concret. Sí que tenia la intenció de poder fer servir el japonès, de donar-hi una sortida professional, però no sabia quina. Cal tenir en compte que fa vint anys no semblava que algú pogués dedicar-se a traduir literatura japonesa al català. De fet, durant tot el segle XX s'havien traduït molt poques obres literàries del japonès al català (potser una dotzena), de manera que semblava una possibilitat molt restringida, sense recorregut. No hi havia ni tradició, ni mercat ni interès. Les editorials no apostaven per la literatura japonesa i no es traduïa pràcticament res. No va ser fins al cap de quatre o cinc anys, quan Murakami va assolir l'èxit amb *Tòquio Blues*, que es va començar a obrir un camí, i justament jo em vaig trobar obrint-lo gairebé sense voler.

I què és el que et va portar a encarar la teva carrera professional cap a la traducció literària?

Diria que va ser com una mena de procés natural en què a poc a poc vaig anar trobant el meu lloc. Quan vaig tornar a Catalunya després d'estar al Japó i a Anglaterra, vaig fer diverses feines, totes relacionades amb els idiomes, però força diferents entre elles: professor d'anglès per a adults, corrector per a editorials, intèrpret de japonès... Mentre anava fent aquestes feines em va sortir l'oportunitat de fer una traducció literària, i quan m'hi vaig posar vaig veure de seguida que m'hi sentia més còmode, que d'alguna manera lligava més amb el meu caràcter. No és que les altres feines no m'agradessin, però en la traducció literària hi vaig trobar uns al·licients que no trobava en les altres. Resumint-ho molt, diria que vaig veure que traduir literatura em permetia treballar al meu ritme, estar en contacte amb textos interessants i poder-los donar a conèixer en la meua llengua. A més, vaig tenir la sort de començar traduint Tanizaki, i després autors com Murakami o Auster, que ja m'agradaven d'abans i sempre he trobat interessants.

Per què vas apostar per l'anglès i el japonès, dues llengües tan allunyades?

A la carrera no vaig estudiar anglès, sinó que vaig fer francès com a primera llengua i japonès com a segona. L'anglès el vaig aprendre més endavant, i de manera força autodidacta, quan vaig anar a Tòquio i després a Anglaterra. A Tòquio em vaig trobar que tota la bibliografia sobre el que volia estudiar només estava disponible en anglès o en japonès; a més, com que l'ambient de la universitat era força internacional, parlar anglès era indispensable per integrar-s'hi. A partir d'aquí, l'anglès va començar a formar part del meu dia a dia, i després vaig anar a fer un màster sobre estudis japonesos a Anglaterra, quan aquí els Estudis de l'Àsia Oriental encara eren només un projecte. Ara intento combinar la traducció d'obres del japonès i de l'anglès per no caure en unes rutines massa marcades. De fet, quan canvio de llengua, també és com canviar d'aires. Traduir del japonès potser cansa més, exigeix un ritme més lent, de manera que quan començo a traduir alguna obra de l'anglès em sento una mica més lleuger.

Penses que si no haguessis estudiat japonès al Japó, no hauries estat preparat per a traduir-lo?

Exacte: penso que si no hagués viscut dos anys al Japó, no podria traduir del japonès. El fet d'haver viscut en la societat japonesa m'ha permès traduir amb més coneixement de causa. A l'hora d'endinsar-me en una obra, puc entendre o intuir la majoria de les coses que hi apareixen, perquè no es tracta només de la llengua, sinó de la cultura, de la mentalitat, de les relacions entre les persones... Tot i que, evidentment, sempre hi ha algun detall que se't pot escapar. Amb l'anglès, en canvi, és diferent. He traduït obres de Paul Auster, de John Irving o de Thomas Harris sense haver estat mai als Estats Units, però és que tenim tantes referències de la cultura anglosaxona, que crec que no és imprescindible haver viscut en aquests països per saber què tradueixes.

Quan estudiem el grau, ens trobem en una mena de bombolla i no tenim una gran certesa d'allò que ens trobarem un cop sortim de la facultat. Penses que estudiar Traducció et dona les eines necessàries per introduir-te al món laboral?

De traduir se n'aprèn traduint. És evident que cursar assignatures de traducció hi ajuda, però les condicions d'una traducció feta a classe són diferents de les que es donen a la realitat. Per tant, diria se n'aprèn quan t'hi poses de debò. Durant el grau es poden fer treballs de traducció a classe, però solen ser en grup, i si no surten del tot bé, les conseqüències no són gaire greus. En canvi, quan t'enfrontes amb un text professional a la vida real, saps que estàs sol i que treballes amb una versió que potser serà la definitiva; per tant, tens la responsabilitat de fer-ho bé. Evidentment, estudiar el grau de Traducció dona eines o pistes que poden ser molt útils per fer el pas cap a la vida real, però després depèn de tu saber-les aplicar. Sempre és interessant haver estudiat Traducció, però obtenir el títol no et

converteix automàticament en traductor. De fet, hi ha molt bons traductors que tenen una altra formació. És una qüestió d'aptitud, i també de constància i esforç.

Penses que el model d'ensenyament que s'impartia quan vas estudiar era l'adequat per a la formació de traductors o tenia mancances?

Evidentment, tenia encerts i mancances, igual que ara. Una cosa que vaig trobar a faltar en aquell moment va ser poder tenir una formació literària més o menys sòlida. A la llicenciatura hi havia molt poques assignatures de traducció literària, i cap de literatura japonesa. Per contra, hi havia altres assignatures que a la llarga veig que no m'han estat de gaire utilitat, si bé és cert que el camp de la traducció és tan divers que és molt difícil cobrir-lo tot. En canvi, considero que la formació en llengua A que vam rebre va ser especialment sòlida.

D'ençà que vas començar has traduït un bon ventall de títols, però com va ser el teu començament en la traducció literària?

Com deia abans, cap a l'any 2001 acabava de tornar d'Anglaterra i vaig començar fent diverses feines. Llavors, per mitjà d'una traductora que coneixia, em va sortir l'oportunitat de traduir una novel·la per a Edicions 62. Primer vaig fer una prova, els va semblar bé i em van donar la feina. La novel·la era *La clau*, de Tanizaki. Per a mi va ser un gran honor: Tanizaki és un dels grans escriptors japonesos del segle xx, però en aquell moment no era conscient de la responsabilitat que comportava traduir-lo. Recordo que al principi estava molt insegur, no sabia si feia servir un català prou literari o prou entenedor. Quan vaig tenir la novel·la traduïda, abans de lliurar-la a l'editorial, la vaig donar a llegir a un amic per veure què li semblava, i la seva reacció em va tranquil·litzar força. Al final va resultar que la traducció s'entenia, i, un cop superat el procés d'edició, va veure la llum. Curiosament, és una novel·la que ha tingut força recorregut, perquè després Edicions 62 la va incloure en la col·lecció «Millors Obres de la Literatura Universal» i, més recentment, Viena Edicions l'ha reeditada i ha tornat a tenir molt bona acceptació. Després d'aquesta novel·la en vaig traduir dues o tres més per a Edicions 62 fins que, al cap de tres o quatre anys, va arribar el fenomen Murakami.

I vas començar a traduir abans de l'anglès o del japonès?

Vaig començar amb el japonès. Com deia, la primera traducció publicada va ser *La clau*, l'any 2001. Abans, però, mentre era al Japó, havia traduït pel meu compte *Kokoro*, una novel·la de Natsume Sôseki de l'any 1914 que m'havia agradat molt. No ho vaig fer amb la idea de dedicar-me professionalment a la traducció literària, sinó com una provatura, com un repte personal, pensant que potser algun dia es podria publicar en català. De fet, ha estat a punt de sortir un parell de cops, però al final sempre hi ha hagut algun contratemps amb les editorials interessades. Amb tot, confio que algun dia es publicarà.

Cada traducció és un repte, i encara més quan ens intentem obrir camí. Vas tenir les mateixes sensacions amb la primera traducció del japonès que amb la de l'anglès?

No, van ser experiències força diferents. La primera traducció del japonès va ser més difícil, perquè era la primera, però també perquè tenia la sensació de fer un exercici més intens. Un text japonès té molt poc a veure amb un text occidental. Pot semblar una obvietat, però l'alfabet és diferent, la disposició de les frases a la pàgina també, l'ordre sintàctic bàsic també... I, sobretot, són diferents el marc cultural, la tradició, la posició des de la qual s'escriu. La dificultat també varia segons l'autor, és clar. Per exemple, Sôseki, Tanizaki o Kawabata són escriptors moderns, però tenen un estil molt literari, d'inspiració clàssica, que és un model força allunyat del japonès estàndard que jo vaig aprendre. Passar un text d'aquest japonès més clàssic i literari al català actual comporta molt esforç, perquè hi ha una gran distància. Podríem dir que el pes que s'ha de traslladar és més gran. Quan vaig començar a traduir Tanizaki, per exemple, tenia una incertesa constant. A més, pràcticament no hi havia traduccions del japonès al català que em poguessin servir de referència, i tenia la sensació d'anar obrint camí. En canvi, amb l'anglès va ser diferent. Era un llibre de relats de Paul Auster que vaig cotraduir amb dos companys de la facultat, Jordi Martín Lloret i Carles Prado. A més de poder consultar-ho tot amb ells, teníem a l'abast altres obres del mateix autor que havien estat traduïdes feia poc, i per traductors excel·lents com Joan Sellent o Marc Rubió. Per tant, sabíem com havia de sonar Auster, quin havia de ser el resultat final.

Quina és la clau per fer-te un lloc en el mercat?

Suposo que és una barreja de factors, com la constància, l'atzar, l'amor per les lletres, l'esforç de fer la feina ben feta... Diria que en el meu cas ha estat així. També hi va ajudar l'èxit que va tenir Murakami entre els lectors: gràcies a aquest èxit l'editorial Empúries va decidir continuar traduint la seva obra, i altres editorials van començar a interessar-se per la literatura japonesa. És cert, però, que al principi sovint t'has d'adaptar i agafar el que surti. Això pot implicar acceptar encàrrecs amb un termini molt just o amb unes condicions que no són les més favorables, però que et poden permetre posar un peu a dins de la roda de les editorials. Amb tot, malgrat tenir «un lloc en el mercat» com dius en la teva pregunta, és un camp en què el futur no està assegurat. Per exemple, ara mateix tinc unes quantes novel·les emparaulades, però no sé què passarà d'aquí a un parell d'anys. Cada traducció és com tornar a començar.

Quins són els principals reptes als quals et vas enfrontar en els primers anys de la teva carrera professional?

Com et deia abans, en el moment que entres en el món de la traducció potser et trobes fent feines que amb el temps veus que no eren les millors, però la inexperiència o la il·lusió per començar a treballar et poden portar a acceptar-les. En el

meu cas, per exemple, poc després de traduir *La clau* em van proposar de revisar una obra de Murakami traduïda al català a partir de l'anglès. Cal dir que les primeres traduccions angleses de Murakami podien diferir força de l'original japonès, perquè els editors les adaptaven al gust del públic nord-americà i podien suprimir-ne frases, paràgrafs o capítols sencers, canviar-los d'ordre, etc. Quan em vaig posar a revisar el text català, vaig veure que estava tan allunyat de l'original japonès que pràcticament vaig acabar traduint-lo de nou. Hi vaig guanyar ben poc, perquè el contracte era amb una tarifa de revisió, no de traducció. Si fos ara, demanaria de canviar el contracte, però en aquell moment tot just començava i em va semblar que havia de tirar endavant i fer la feina de la millor manera possible. És allò que deia de les ganes i la il·lusió. I, a més, era Murakami, un autor que m'encantava i que volia que sortís com cal en català.

Una altra de les dificultats amb què em vaig trobar al principi va ser aquesta sensació que et deia de ser pioner a traduir obres literàries japoneses al català. No sabia gaire on em ficava, ni si allò que traduïa interessaria ningú. De fet, ja s'havien traduït dues novel·les de Murakami (de l'anglès), però havien passat pràcticament desapercebudes. Quan *Tòquio Blues* va tenir èxit, el 2004, i Murakami es va convertir en un autor llegit i conegut també a casa nostra, no m'ho podia creure.

Després, començar a traduir novel·les de l'anglès em va permetre anar trobant el to o l'estil literari potser d'una manera més guiada per la proximitat de les llengües. Recordo especialment la sensació d'estar aprenent a traduir treballant amb *Una casa per al senyor Biswas*, una novel·la monumental de V. S. Naipaul amb la qual m'ho vaig passar molt bé, o amb *Elizabeth Costello*, una obra molt exigent de J. M. Coetzee.

Tot traductor desitja traduir les obres dels seus autors o gèneres preferits. Ha estat el teu cas o directament t'han arribat propostes que no has pogut triar?

La majoria de les obres que he traduït han estat propostes que m'han arribat de les editorials. Sobretot al principi, sempre era així. Amb els anys he pogut traduir alguns títols que he proposat a les editorials jo. Mirant-ho amb perspectiva, crec que en aquest sentit he estat afortunat perquè quasi sempre he traduït obres i autors que ja m'agradaven d'abans o que m'han agradat un cop els he conegut. També s'ha de dir que traduir un autor o una obra que no t'agrada pot ser una experiència molt frustrant, però per sort és una cosa que m'ha passat molt poc. Traduir no és un procés exclusivament lingüístic, sinó que també hi tenen molt a veure els sentiments que el traductor té envers l'autor del text, envers el text mateix, envers les llengües i les cultures implicades, etc. Per tant, l'empatia és molt important.

En general, són les editorials les que es posen en contacte amb tu per a oferir-te un encàrrec?

Sí, en general és així. Però, com et deia, a vegades també he fet alguna proposta i l'han acceptada, però això ha passat amb els anys; al principi no era tan fàcil. Un

fet que també em va obrir algunes portes va ser guanyar el IX Premi Vidal Alcover de Traducció l'any 2008 per *Rashômon i altres contes*, de Ryûnosuke Akutagawa. El premi implicava la publicació a Edicions de 1984, amb els quals després he treballat força i ens hem entès sempre molt bé.

Un cop reps la feina, disposes del temps suficient o en alguna ocasió els terminis de lliurament han estat massa ajustats?

Alguns cops els terminis que et proposen són impossibles. Més d'una vegada he hagut de rebutjar una proposta que m'hauria agradat acceptar, sigui perquè el termini era massa curt o perquè en aquell moment tenia massa feina. Però també m'ha passat tot el contrari: he traduït algun llibre pensant que seria urgent i després no s'ha publicat fins al cap d'uns quants anys, o directament no s'ha publicat. El cas d'urgència més extrema que recordo va ser amb la novel·la *La vacant imprevista*, de J.K. Rowling, que vaig traduir a quatre mans amb el Francesc Rovira. Vam rebre l'original un dilluns al matí, i la traducció havia d'estar enllestida exactament al cap de quatre setmanes. Com que ja sabíem per endavant l'exigència i les condicions de temps i confidencialitat que comportava l'encàrrec, no hi va haver cap problema. Vam traduir unes 600 pàgines en un mes de dedicació intensiva i exclusiva a aquesta novel·la, però l'experiència va ser positiva.

I si es tracta d'una novetat, l'has d'anteposar?

Sí, si l'acceptes pot ser que hi hakis de donar prioritat. Això és una part de la feina que s'ha d'aprendre a gestionar, i no sempre és evident com fer-ho. Jo miro de tenir una planificació feta a mitjà o llarg termini. Normalment treballo en una o dues traduccions que no són novetats i que, per tant, no corren pressa, i si mentre hi treballo sorgeix un encàrrec que és més urgent i m'interessa, puc deixar les altres traduccions en segon pla i dedicar-me exclusivament a aquesta altra. Cadascú ha de saber el volum de feina que pot assumir, i a vegades també s'ha de saber dir que no.

D'altra banda, els editors també tenen un paper molt important en tot el procés de traducció. Com ha estat la teva relació amb ells?

Sempre hi he tingut una bona relació, en alguns casos fins i tot d'amistat. És veritat que al principi veia els editors com uns senyors grans i seriosos que en sabien un niu i imposaven una mica, però aquests últims anys hi ha hagut un relleu generacional i ara la majoria són de la meua edat o fins i tot més joves. Amb l'aparició d'editorials més petites i independents, diria que també s'ha establert una relació més propera entre els editors i els traductors, perquè estan més oberts a escoltar-nos i a col·laborar de manera més estreta en la confecció dels llibres. Considero que és important que hi hagi aquesta relació de confiança mútua.

Com afrontes una traducció des que reps l'encàrrec fins que el lliures?

Cada encàrrec és diferent i depèn en bona part de la naturalesa de l'obra i del temps de què disposis. El procés ideal seria llegir el llibre de cap a cap, buscar informació sobre l'autor i l'obra, documentar-te sobre el tema, llegir altres títols del mateix autor per veure'n l'estil, etc. Malauradament, aquest treball previ no sempre és possible, i si el termini és massa ajustat fins i tot pot ser que t'hi hakis de posar de seguida que t'arriba l'original i anar a preu fet. Però, com et deia, cada encàrrec és diferent. També hi ha obres potser més comercials en què aquest treball previ de documentació no és necessari, o fins i tot és millor no fer-lo, perquè així vas traduint sense saber què et trobaràs i mantens l'interès per la trama. Per tant, el procés pot variar molt. El que sí que he après amb els anys ha estat a buscar els moments adequats per traduir. Per a mi, un dels requisits bàsics és disposar de quatre o cinc hores per davant; si no, no val la pena posar-s'hi.

Et trobes amb el mateix tipus de dificultats quan tradueixes de l'anglès que quan tradueixes del japonès?

Cada llengua requereix un procés diferent a l'hora de traduir-la, però diria que en el fons les dificultats que se't presenten tenen el mateix origen i la mateixa naturalesa. Pot ser que en japonès apareguin amb més freqüència problemes relacionats amb elements culturals, però això no vol dir que en anglès no hi siguin. D'altra banda, amb el temps també m'he adonat que, a l'hora de traduir un text japonès d'autors no actuals, em va millor fer-ho escrivint-ne primer una versió a mà. Això em permet concentrar-me més i superar les diferències de format que explicava abans. Un cop feta aquesta primera versió a mà, la passo a l'ordinador i la vaig revisant sobre la marxa.

Quines són les eines que més consultes a l'hora de traduir?

Recordo que al principi de traduir del japonès feia servir un diccionari electrònic i ja em semblava un gran avenç. Afortunadament, les eines han evolucionat i ara disposem de diccionaris en línia que són molt més útils i més complets. De moment no hi ha cap bon diccionari en línia del japonès al català, o al castellà, i he de passar per l'anglès, però hi estic acostumat i no és un problema. Una altra eina que he incorporat aquests últims anys és Google Imatges. A vegades una imatge ajuda més que una definició, i com que cada vegada n'hi ha més i de més concretes, és una eina molt pràctica. El que ja no faig servir gairebé mai són els recursos en paper, que reservo només per a consultes puntuals.

Varies el model de llengua segons el gènere o l'autor que tradueixes?

La meva premissa bàsica és que la llengua de la traducció sigui tan natural i tan literària com ho és la de l'original. Això vol dir que cal modular una mica el registre en funció de cada autor. Per exemple, amb Haruki Murakami o amb Paul

Auster, procuro que el català resultant sigui literari però actual, tal com ho són el japonès o l'anglès que fan servir ells. En canvi, quan tradueixo autors més clàssics, crec que cal incloure-hi algun tret que reflecteixi aquest regust més antic. Per exemple, quan tradueixo Tanizaki, curiosament sempre em ve al cap la imatge de Josep Pla, segurament per l'època i pel caràcter de tots dos. Mentre tradueixo Tanizaki, me l'imagino com un senyor gran una mica rondinaire, i l'associo a un model de català més antic, com seria el dels meus avis, per exemple. Però sempre són pinzellades que hi vaig introduint, perquè intento fer servir un català clar i comprensible.

El debat entre ser «fidel» a l'original o prendre una certa «llibertat» sempre ha estat present al llarg dels anys. Cap a quina banda enfoques les teves traduccions?

Suposo que la solució es troba en el punt mitjà, tot i que em sembla que el concepte de «fidelitat» està una mica sobrevalorat. El que compta en una traducció és el resultat final. Si una traducció és molt fidel a l'original, però el resultat final no quadra, sona estrany o costa de llegir, no sé fins a quin punt es pot considerar que sigui una bona traducció. Evidentment, hi ha textos que ja en la llengua original no quadren, sonen estranys o costen de llegir. Si és així, aquest caràcter s'ha de mantenir: no es tracta de planxar el text i allisar-ne les arrugues. Però em fa l'efecte que, en nom d'aquesta fidelitat, pot haver-hi la temptació d'exotitzar un text, de ressaltar-ne «l'estranyesa», els elements lingüístics o culturals que no tenen un equivalent directe en el nostre context. Això pot passar sobretot quan es tradueix d'una llengua tan allunyada de la nostra com és el japonès. I penso que cal evitar aquesta temptació. L'objectiu d'un traductor és que el text funcioni en la llengua d'arribada i, a vegades, per aconseguir-ho, s'hi ha d'intervenir naturalitzant-lo, introduint-hi algun canvi o reorganitzant-lo d'alguna manera. Un cas d'això que dic és, per exemple, el del lèxic: cal evitar la temptació d'anar fent notar a cada moment que un cert tipus de vestit, un cert tipus de menjar o un cert mitjà de transport no tenen un equivalent perfecte en la nostra cultura. Això ja ho sabem; l'objectiu de la traducció no és fer-ho evident. Un altre cas pot ser el dels diàlegs: en una novel·la japonesa poden estar integrats dins el paràgraf, o no estar marcats amb guions ni amb els verbs de dicció que fem servir nosaltres, de manera que si ets «fidel» a l'original i no els afegeixes, pot ser que en català els diàlegs no s'entenguin o no se sàpiga quin personatge parla en cada moment. La pregunta que sempre em faig és: si aquest autor fos català, com ho hauria expressat, això? I també cal tenir en compte el lector i el tipus de text que tens entre mans. En un text acadèmic pot tenir sentit afegir explicacions o notes al peu de pàgina, però si el que tradueixes és una novel·la més lleugera o d'entreteniment, has de buscar que la lectura sigui àgil i agradable. Per tant, la fidelitat es pot entendre de moltes maneres. Per a mi, la clau és aconseguir que el text final sigui tan estrany o tan natural com ho és per a un lector de l'original.

Per fer això s'ha de conèixer molt bé l'autor.

T'hi has de ficar a la pell. Un traductor és com una mena de fantasma de l'autor; l'ha de comprendre, interpretar-lo i recrear la seva veu tan bé com pugui. Per això, com deia abans, l'empatia és molt important: si no sents alguna afinitat amb les idees d'un autor, pot costar més transmetre-les correctament. D'altra banda, si et trobes un problema, no et pots inhibir, l'has de solucionar tan bé com puguis. Pots fer-ho millor o pitjor, i segurament no hi ha una sola solució, però n'has de triar una. Per això penso que, a vegades, la fidelitat està mal entesa: en realitat, traduir implica arriscar-se, prendre partit.

Després de tots aquests anys de trajectòria professional, ha variat el teu estil?

Evidentment, sempre vas aprenent i evolucionant, i hi ha èpoques que tens certes manies o preferències a l'hora de traduir, però diria que aquestes variacions de l'estil són molt subtils. Em sembla que he fet servir sempre el mateix model de llengua. Sí que ha evolucionat, potser fins i tot ha millorat, perquè tant l'experiència com el fet de disposar de més eines i recursos segurament m'han ajudat a refinar-lo, però no em sembla que ara faci les coses d'una manera gaire diferent que al principi.

La figura del traductor ha anat guanyant pes al llarg dels anys, però podem dir que realment s'ha guanyat una millora pel que fa a les condicions de treball?

Durant els últims anys, la figura del traductor ha guanyat visibilitat gràcies a la tasca de les associacions de traductors, a la presència a les xarxes socials i als mitjans de comunicació, etc., però això no vol dir que necessàriament s'hagi produït una millora en les condicions de treball. Aconseguir que el nom del traductor aparegui a la coberta d'un llibre ha estat un dels grans cavalls de batalla dels últims temps, però les reivindicacions no es poden aturar aquí: hi ha problemes més greus i que afecten el dia a dia de la professió, com el fet de no estar col·legiats, els contractes abusius, els terminis impossibles, etc. Evidentment, el panorama ha millorat i els lectors van prenent consciència que hi ha algú darrere dels llibres que llegeixen, però encara hi ha molta feina a fer amb les condicions en què treballem.

Així, doncs, continua sent difícil viure exclusivament de la traducció literària?

Conec pocs traductors que en visquin exclusivament. És possible viure-hi en funció de la teva situació personal, de l'estil de vida que facis i dels recursos dels quals disposis, però depèn molt de cada cas. Sí que puc afirmar, però, que si es vol viure només de la traducció literària, cal treballar-hi moltes hores, i és una vida solitària i sedentària. Tampoc pots mirar el rendiment per hora perquè, real-

ment, es cobra més fent feines poc qualificades. Per aquest motiu molts traductors literaris ho compaginem amb altres tasques, com la docència, la traducció més comercial, etc.

De fet, en el teu cas, a banda de ser traductor, també ets professor a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Per què vas optar per combinar la traducció amb la docència?

L'ensenyament, particularment del japonès, em motivava molt, i m'agradava la idea d'estar en contacte amb gent jove que tingués ganes d'aprendre. A més, també era una manera de continuar aprenent i renovant-me. Com deia, dedicar-se exclusivament a la traducció t'exigeix moltes hores i fer una vida força solitària. En canvi, l'ensenyament implica unes tasques totalment diferents, i aquest contrast em va resultar positiu. Dins de la docència, m'agrada especialment fer classes de traducció perquè m'obliga a explicar processos que, a l'hora de traduir, faig segurament de manera inconscient. M'ha alegrat descobrir que es pot ensenyar a traduir, o que com a mínim es poden donar pistes de com fer-ho. Malgrat això, tampoc no em dedicaria exclusivament a la docència, perquè llavors trobaria a faltar traduir.

Quina percepció tens ara, ja no com a alumne, sinó com a professor, del grau?

Els estudis de traducció van evolucionant perquè és un camp que canvia constantment. Intentar replicar el que passa a la vida real és complex, però crec que els professors estan molt al dia del seu camp. És cert, però, que és una disciplina que té tantes aplicacions concretes que és pràcticament impossible cobrir-les totes. Podríem dir que el grau és com una mena de contenidor amb molts calaixos, i cadascú ha d'intentar trobar-hi allò que li interessa. Però, sense cap mena de dubte, es treballa molt per garantir una oferta àmplia i de qualitat i, amb el gran ventall de llengües que s'ofereix actualment, es pot obtenir molt bona formació.

Quina responsabilitat comporta traduir autors tan rellevants a escala mundial com Paul Auster o Haruki Murakami?

El cert és que al principi de tot no era gaire conscient de la responsabilitat que comportava el fet de traduir. Amb Murakami simplement tenia ganes de donar-lo a conèixer als lectors catalans, però no sentia gaire responsabilitat perquè no sabia quina repercussió tindria (tot apuntava que ben poca). Amb Paul Auster sí que vaig tenir altres sensacions des del principi, perquè ja era un autor consagrat i, com he dit, ja havia estat traduït per traductors molt reconeguts. Amb el pas dels anys, he anat prenent més consciència de la importància que comporta traduir un text, sigui de l'autor que sigui, i independentment de la repercussió que pugui tenir. La relació que s'estableix entre un autor i un traductor més o menys

habitual és similar a la que s'estableix entre un actor i un doblador. Per exemple, a Catalunya la veu de Woody Allen és la de Joan Pera. Salvant les distàncies, pot ser que a mi m'hagi passat una cosa semblant amb Murakami o Auster. Però estic content que siguin escriptors que es llegeixin i que tinguin una veu reconeixible en la nostra llengua.

T'has plantejat mai traduir altres tipus de novel·les?

Em sento molt còmode amb les que treballo, però sí que hi ha alguns autors que admiro i que m'agradaria traduir al català. Últimament també em plantejo traduir del francès perquè, de fet, és una llengua que vaig estudiar en profunditat i que m'agrada, però fins ara no n'he tingut l'oportunitat. També és cert que, com que sempre he tingut feina amb l'anglès i el japonès, tampoc no l'he buscada en altres idiomes.

Com creus que serà el futur per als traductors i, en concret, per als traductors literaris? Què recomanaries als futurs traductors?

No crec que la feina dels traductors literaris canviï gaire, si no és que deixa de ser necessària perquè ens substitueixin les màquines o perquè desaparegui la lectura tal com l'entendem avui dia. De fet, els índexs de lectura són cada cop més baixos i els joves deixen de llegir molt aviat. A mi m'agradaria que fóssim un país més culte i més lliure, però estem en una situació complicada. M'amoïna el futur de la nostra llengua, i també el de la lectura. Espero que ni l'una ni l'altra no desapareguin, però no soc gaire optimista en cap dels dos casos. I, si hagués de donar un consell a les persones que es volen dedicar a traduir, els diria que intentin formar-se bé, d'una banda, en la seva llengua materna, que a la llarga serà l'eina que faran servir més; i, de l'altra, en algun camp que els interessi especialment, sigui la literatura, la medicina, l'economia, el dret, etc. I que, a partir d'aquí, intentin fer el que els agrada i hi perseverin. Sobretot que no es desanimin i que sempre facin allò que els agradi: a la llarga, serà el que els omplirà més.